

Pravni segment poslovanja poduzeća u karlovačkom kotaru (1963.-1965.)

Nikola Perković,
Trgovačko-ugostiteljska škola
Radićeva 8 i 10, 47 000 Karlovac

UDK: 94(497.5Karlovac)“1963/1965“
330.342.151(497.1)“1963/1965“

Pregledni rad / Review article

Primljeno / Received: 26. 9. 2024.

Prihvaćeno / Accepted: 5. 11. 2024.

U radoblju od 1963. do 1965. u SFRJ dogodio se zamah liberalno-reformskih snaga, koje su, u okviru ustavnih promjena, Osmoga kongresa SKJ i početka gospodarske reforme, željele pridonijeti razvoju samoupravnog modela i učvršćenju pozicije proizvodnih organizacija, a sve u cilju što uspješnijeg gospodarskog razvoja. Da bi gospodarske organizacije mogle uspješno sprovesti odluke komunističkih vlasti i realizirati financijske planove, bilo je potrebno da imaju učinkovito ustrojenu pravnu službu. Područje njihova rada bilo je usmjereno na normativno reguliranje unutarnjih odnosa u poslovnim organizacijama, provođenje pravne preventive, zastupanje ekonomskih grupacija i ostale pravne poslove. Tematika ovoga članka, napisanog na temelju neobjavljenog arhivskog materijala, novinskih članaka i relevantne historiografske literature, odnosi se na stanje pravnih službi u poslovno-radnim organizacijama u karlovačkom kotaru u razdoblju od 1963. do 1965., odnosno negativnom utjecaju njezinog neadekvatnog ustroja na gospodarske prilike toga područja u cjelini.

Ključne riječi: Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija, kotar Karlovac, pravne službe, 1960-te

Uvod

U razmatranju problematike o potrebi pravne zaštite u gospodarskim organizacijama politička tijela Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) početkom 1960-ih posebno su isticala da se organizacija

ove službe treba odvijati u skladu s novim gospodarskim mjerama u cilju razvijanja samoupravnog modela i socijalističkih društvenih odnosa, unapređenja odgovornosti u radu te poduzimanja mjera za donošenje propisa čija je provedba trebala poboljšati stvaralačku inicijativu proizvođača. Te su mjere bile uvjetovane događajima koji su se odvijali na saveznoj razini u razdoblju obuhvaćenom naslovom ovoga članka. Naime, 7. travnja 1963. izglasan je Ustav SFRJ, koji se još nazivao i „Poveljom samoupravljanja“. Njegov glavni autor bio je Edvard Kardelj. Rad na njegovoj izradi bio je prilika da se idejno-politički unaprijedi teorija i praksa samoupravljanja.¹ Proces izrade novog Ustava pratio je nastanak fenomena sve većeg javnog nastupanja intelektualaca, napose ekonomskih teoretičara, u raspravama o temeljnim društvenim problemima. Oni su se svrstavali u dva suprotstavljena kruga, odnosno reformiste i konzervativce. Središte reformskih snaga, to jest kritičara etatističko-centralističkog sustava nastalo je u Zagrebu, a njegova vodeća ličnost bio je Vladimir Bakarić. On je u siječnju i ožujku 1963. objavio dvije studije u kojima je afirmirao zakon vrijednosti, a diskvalificirao dotadašnji jugoslavenski gospodarski sustav. Usto, u tim je radovima Bakarić inzistirao na razgradnji ekonomske etatističke strukture te je predviđao „kako će se pojaviti nove ekonomske zakonitosti u nekomu duljem razdoblju nakon što se kapital iz državnih ruku prenese na ruke radnika-proizvođača“.² S druge strane, postojala je beogradska skupina ekonomista koja je zagovarala „plan kao osnovni ekonomski zakon socijalizma“³, što je, u praktičnom smislu riječi, trebalo predstavljati nastavak staljinističke tradicije upravljanja gospodarskim procesima. Riječju, neposredne društvene implikacije sudara tih dvaju znanstvenih pristupa mogle su kao posljedicu imati, ili daljnje jačanje ekonomskih funkcija države, ili slobodnije djelovanje ekonomskih zakonitosti na temelju tržišne samostalnosti poduzeća. Pobijedila je reformska grupa te su pod njezinim utjecajem formirani dokumenti Osmog kongresa Saveza komunista Jugoslavije (SKJ) 1964., kao i mjere do tada najsveobuhvatnije gospodarske reforme 1965. godine.⁴ U odlukama ovoga kongresa prevladavali su stavovi o prenošenju sredstava za proširenu reprodukciju s političkih tijela na radne kolektive u gospodarstvu te razvijanju samoupravljanja u radnim organizacijama prema jačanju društvene moći radnika. Ti su stavovi bili usmjereni protiv birokratsko-tehnokratskih uprava poduzeća koja su samostalno odlučivala o raspodjeli dohotka.⁵ Uz ekonomsku, ovaj je kongres imao i vrlo važnu političku stavku. Na njemu se prvi puta nakon završetka Drugoga svjetskog rata govorilo o nacionalnim problemima te se upozorilo na opasnost od unitarističkog ignoriranja gospodarskih funkcija republika.

1 Dušan BILANDŽIĆ, *Historija Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Glavni procesi*, Zagreb, Školska knjiga, 1978., 297., Dušan BILANDŽIĆ, *Hrvatska moderna povijest*, Zagreb, Golden marketing, 1999., 468-469.

2 BILANDŽIĆ, *Hrvatska moderna povijest*, 469-470.

3 Ibid, 470.

4 Ibid.

5 Ibid.

Isto tako, odbačeni su koncepti o jugoslavenskoj naciji i nestajanju nacija u klasnom zajedništvu, kao i „buržoaska predrasuda o odumiranju nacija“.⁶

Bez obzira na odluke donesene na Osmom kongresu SKJ, jugoslavenski ekonomski sustav i dalje je ostao unitaran.⁷ Centralizacija sredstava u federaciji dovodila je do neprekidnih svađa u njezinim upravljačkim tijelima, što je rezultiralo blokadom procesa donošenja odluka. Takvo je stanje dovelo do iniciranja do tada najcjelovitije gospodarske reforme 1965. godine. Do te je reforme država određivala cijene gotovo svim vrstama robe i usluga. Taj je sustav neizbježno rezultirao deformacijom cijena. One su za sirovinu i reprodukcijski materijal bile znatno niže od onih za opremu i robu široke potrošnje. Zato su se poduzeća, komune, republike i drugi gospodarsko-politički subjekti orijentirali na gradnju prerađivačkih kapaciteta, što je, u tadašnjim ekonomskim odnosima, donosilo veći dohodak. No, istovremeno se rađala disproporcija između proizvodnje sirovina i repromaterijala te prerađivačke industrije.⁸ Reformom su se trebale neutralizirati spomenute manjkavosti, kao i omogućiti neposrednije uključivanje Jugoslavije u svjetske gospodarske procese. Da bi se ti ciljevi ostvarili, trebalo je prevladati naslijeđe administrativno-centralističkog razdoblja i usmjeriti gospodarstvo prema djelovanju objektivnih ekonomskih zakonitosti robne razmjene u uvjetima radničkog samoupravljanja.⁹

Na početku reforme provedene su mjere poput devalvacije dinara, smanjenja carinske zaštite, poskupljenja uvoza i poticanja izvoza, minimiziranja kredita i novčane mase radi suzbijanja inflacije, administrativnog povećanja cijena i njihova korekcija prema svjetskim cijenama, ograničenja proračunske potrošnje, preporuke da dohoci ne rastu iznad proizvodnosti, restrikcije investicijske potrošnje te radikalnog smanjenja regresa, dotacija, premija i sličnih oblika administrativnog prelijevanja dohotka. Provedba ovih mjera trebala je rezultirati oslabadanjem inicijative i stvaralaštva radnika, bržeg razvoja materijalnih proizvodnih snaga, kao i potiskivanjem moći federalnog centralizma. Dakle, u kvalitativnom se smislu stvorila potpuno nova situacija za privređivanje. Promjenom cijena dogodila se izmjena u potražnji za robom i uslugama, a osobito su smanjene investicije, koje su bile najveći izvor poremećaja u gospodarstvu.¹⁰

Sve gospodarske organizacije radile su projekcije u vezi mogućnosti uključivanja u spomenute uvjete reforme. Pa ipak, jedan od osnovnih preduvjeta uspješnog nastupa poslovnih organizacija u „novim uvjetima

6 Ibid, 401., Zdenko RADELIĆ, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991. Od zajedništva do razlaza.*, Zagreb, Školska knjiga, 2006., 345., Aleksa ĐILAS, *Osporena zemlja. Jugoslavenstvo i revolucija.*, Beograd, Književne novine, 1990., 230-250., Harold LYDALL, *Yugoslav Socialism. Theory and practice.*, Oxford, Clarendon Press, 1984., 73-81., Paul SHOUP, *Communism and the Yugoslav National Question*, New York i London, Columbia University Press, 1968., 211., Branko PETRANOVIĆ i Momčilo ZEČEVIĆ, *Jugoslavenski federalizam. Ideje i stvarnost, 1943-1986*, Beograd, Prosveta, 1987., 370.

7 RADELIĆ, *Hrvatska u Jugoslaviji*, 345.

8 BILANDŽIĆ, *Hrvatska moderna povijest*, 474-475.

9 Ibid, 477-478.

10 Ibid, 478-479.

privređivanja“ bila je nužnost ustroja učinkovitih pravnih službi, koje su im svojim djelovanjem trebale olakšati provedbu proizvodno-financijskih planova.

Tema ovoga članka jest pravni segment poslovanja u poduzećima u karlovačkom kotaru u razdoblju od 1963. do 1965. godine. Napominjem da nisam bio u mogućnosti pronaći materijal na temelju kojega bi se mogla napraviti usporedba karlovačkoga s drugim kotarima u SFRJ. Pa ipak, relevantnost prikaza ove problematike ponajprije se očituje u činjenici da je na analiziranom području sredinom 1960-ih djelovalo ukupno pedeset i jedno industrijsko poduzeće¹¹, što je karlovački kotar svrstavalo među gospodarski najrazvijenije dijelove komunističke Jugoslavije. Koristeći se kvantitativnim i interpretativno-deskriptivnim metodama, autor je želio prikazati uzročno-posljedičnu vezu između neadekvatno ustrojenih pravnih službi u poslovno-radnim organizacijama karlovačkoga kotara i gospodarskih šteta koje je to gospodarstvo u cjelini imalo. Rad je napisan na temelju neobjavljenog arhivskog materijala koji je pronađen u fondovima Privredne komore Karlovac, novinskih članaka objavljenih u promatranom razdoblju u *Karlovačkom tjedniku*, kao i relevantne historiografske literature.

Uloga i razvoj pravnih službi

Da bi se bolje razumjela uloga i važnost pravnih službi u gospodarskim organizacijama u SFRJ, potrebno je ukratko analizirati njihov opseg rada. Na savjetovanju pravnika u gospodarstvu, koje se održalo početkom 1965. u Zagrebu, utvrđeno je da se poslovi pravnih službi mogu podijeliti na normativno reguliranje unutarnjih odnosa u gospodarskim organizacijama, provođenje pravne preventive, zastupanje ekonomskih grupacija i ostale pravne poslove.¹²

Kada je riječ o poznavanju normativnih akata, oni su obuhvaćali poštivanje statuta i pravilnika o raspodjeli čistog i osobnog dohotka, radnim odnosima, stručnom uzdizanju kadrova, raspodjeli stanova, čuvanju poslovnih tajni, osiguranju društvene imovine, korištenju putničkih automobila te službene i radne odjeće, kalu, lomu i rasipu, reprezentaciji, dotacijama za sniženje cijena u odmaralištima, statuta o mjerilima za povećanje najvažnijih stopa amortizacije i poslovnika o radu i disciplinskim postupcima.¹³

Početak 1965. zakonsko normiranje u SFRJ nije imalo onako dominantnu ulogu na reguliranje odnosa unutar radnih kolektiva kao što je to bio slučaj u prijašnjim razdobljima. Zato je rad pravnika u gospodarskim organizacijama postupno gubio administrativni karakter, a sve više poprimao nove oblike u kojima se tražila stvaralačka primjena općih postavki te inicijativa

11 Državni arhiv u Karlovcu (dalje: HR-DAKA), Privredna komora kotara Karlovac (dalje: PKKK), kut. 6, Pregled kretanja fizičkog obujma proizvodnje i produktivnosti rada u 1965. godini, 21. siječnja 1966., br. 01-65-1/1966., 1.

12 HR-DAKA, PKKK, Zapisnici sjednica upravnog odbora (dalje: Zapisnici), kut. 5, Problemi pravne zaštite privrednih organizacija, 6.

13 Ibid, 6-7.

i oblikovanje pravnih odnosa kroz iskustvo radnih zajednica. S druge strane, bez suradnje s tijelima upravljanja, niti jedan pravnik u gospodarskim organizacijama nije mogao udovoljiti postavljenim zadaćama. Da bi pravna pomoć u gospodarskim organizacijama ispunila ciljeve i bila usklađena s novim ekonomskim sustavom, bilo je potrebno da pravnici budu temeljito upoznati s društveno-ekonomskim prilikama u svojim radnim zajednicama te s ulogom i mjestom svoje organizacije na tržištu. Prema tome, buduća afirmacija pravnih službi u poduzećima znatno je ovisila o prilagodbi i aktivnoj uključenosti pravnika u normativne procese gospodarskih organizacija.¹⁴

Od spomenutih poslova kojima su se pravne službe trebale baviti u svakodnevnom radu, potrebno je detaljnije analizirati pravnu preventivu, jer je njezina učinkovita provedba determinirala uspješnost položaja nekog poduzeća na tržištu. Ti su se poslovi uglavnom odnosili na sklapanje i provedbu ugovora u robnom prometu, a obuhvaćali su i ostale radnje te inicijative gospodarskih organizacija na temelju kojih su se stvarali prava i obveze, a koje su mogle imati određene pravne posljedice. Riječju, preventivna djelatnost pravnika u poduzećima bila je usmjerena na poznavanje, tumačenje i pravilnu primjenu zakonskih propisa, zatim ukazivanje na pojavljivanje nezakonitosti i nepravilnosti u poslovanju, te pružanje pravne pomoći prilikom ugovaranja poslova i razrješavanja ugovornih odnosa.¹⁵ Osim temeljitog poznavanja zakonskih propisa koji su utjecali na poslovanje gospodarskih organizacija, važan preduvjet za uspješno provođenje pravne preventive bila je upućenost u poslovnu politiku te grupacije. Taj je način rada pravicima omogućavao da pojedine predmete u kojima se tražio njihov savjet i suradnja promatraju, ne samo s pravnog, već i s ekonomskog stajališta. Svakako, kod ovoga je bilo iznimno važno da pružanje pravne pomoći bude osigurano pravovremeno, to jest prije nego što je sklopljen poslovni odnos ili provedena određena akcija.¹⁶

Pravna preventiva u velikoj se mjeri odražavala na onaj dio aktivnosti pravnika koji se odnosio na zastupanje poslovnih organizacija. Pravovremeno angažiranje i konzultiranje pravnika bi, prema političkim tijelima SKJ, trebalo smanjiti „sporove koji pretežnim dijelom nastaju uslijed lošeg komercijalnog i pravnog poslovanja ili manjkave organizacije na praćenju poslovnih događaja u privrednim organizacijama“.¹⁷

Ostali pravni poslovi obuhvaćali su čitav niz dužnosti na području različitih sektora prava poput izrade tipskih ugovora, donošenja različitih rješenja, provedbu postupaka disciplinske i materijalne odgovornosti radnika, kreiranja raznih podnesaka u upravnom postupku te poslove registracije.¹⁸

Komunističke su vlasti u javnim istupima naglašavale da je učinkovita organizacija rada pravnih službi u znatnoj mjeri olakšavala i unaprjeđivala

14 Ibid, 7.

15 Ibid.

16 Ibid.

17 Ibid, 8.

18 Ibid.

zakonitost poslovanja gospodarskih organizacija. Stoga, dužnost samoupravnih tijela i odgovornih rukovodećih osoba u poslovnim organizacijama bila je da, prema raspoloživim snagama i trenutnim mogućnostima, rade na osiguranju najoptimalnijih uvjeta za formiranje pravnih službi u svojim organizacijama. Ovaj je zahtjev osobito bio aktualan u trenucima provedbe do tada najsveobuhvatnije gospodarske reforme u komunističkoj Jugoslaviji. Da bi se poslovanje pravnih službi u što većoj mjeri uskladilo s novim tržišnim uvjetima u SFRJ, tu je instituciju trebalo organizirati tako da bude u stalnom kontaktu s drugim sektorima i službama. Takav način rada trebao je rezultirati uspješnijim praćenjem primjene postojećih zakonskih regulativa.¹⁹

Sredinom 1965. je u okviru Savezne privredne komore vođena rasprava o mogućnosti osnivanja zajedničkih pravnih službi za više organizacija radi koordinirane provedbe pravnih poslova. S tim u vezi, manjim gospodarskim organizacijama, kao i onima koje nisu imale predviđena radna mjesta za isključivi rad na pravnim poslovima, komunističke su vlasti preporučivale pokretanje zajedničke pravne službe za poslove kao, primjerice, izrade pravnih akata, regulacije ugovornih odnosa te zastupanje pred sudovima.²⁰

U karlovačkom se kotaru plan uspostave zajedničkih pravnih službi temeljio na njezinoj organizaciji prema općinama. Taj je način rada bio optimalnije rješenje od njihove organizacije prema oblastima, jer je, u prvom redu, geografska udaljenost između gospodarskih organizacija znatno otežavala njihov uspješan rad. S druge strane, prema analizi stanja pravnih službi, sredinom 1965. u ovome je kotaru bila vrlo loša situacija u pogledu stručnih kadrova za obavljanje tih poslova. Naime, u samo trinaest poslovnih organizacija bio je zaposlen po jedan diplomirani pravnik.²¹ Isto tako, na području Like postajala je samo jedna ekonomska grupacija koja je imala više od jednog zaposlenog diplomiranog pravnika, dok je u jednoj organizaciji s toga područja pravne poslove obavljala osoba sa završenom upravnom školom.²²

Prilikom organizacije zajedničke pravne službe posebno je trebalo usmjeriti pozornost da one ne bude smještene u jednoj od zainteresiranih grupacija, već „treba naći mogućnost odvojene prostorije“²³

„Kada bi sjedište te službe bilo smješteno u jednoj organizaciji, mogle bi druge zainteresirane organizacije prigovoriti, da se više radi za onu organizaciju kod koje je smještena služba, nego za ostale. Ukoliko pak ne bi došlo do takvih prigovora, mogućnost rada zajedničke pravne službe postoji, iako je služba smještena u poslovnoj zgradi jedne od organizacija koja sufinancira pomenutu službu. Treba nastojati u interesu pravne zaštite privrednih organizacija da se stvore najoptimalniji uvjeti za uspješan rad takve službe.“²⁴

19 Ibid, 10.

20 Ibid, 11.

21 Ibid.

22 Ibid.

23 Ibid, 12.

24 Ibid.

Stanje pravnih službi u gospodarskim organizacijama u karlovačkom kotaru (1963.-1965.)

Tematika pružanja pravne pomoći i položaja pravnih službi u gospodarskim organizacijama u karlovačkom kotaru počela se u okviru partijskih savjetovanja analizirati početkom 1960-ih godina. Intenzivnija razmatranja ove problematike nastavljena su nakon izglasavanja Ustava SFRJ 1963. godine. Tada je utvrđeno da je pravna služba punu afirmaciju doživjela u manjem dijelu gospodarskih organizacija. Isto tako, postojao je veliki broj grupacija koje prilikom sistematizacije radnih mjesta uopće nisu razmatrale zapošljavanje pravnika. Ovakvo nepovoljno stanje u većini je ovih organizacija bio jedan od najznačajnijih uzroka velikom broju sporova pred gospodarskim i redovnim sudovima uslijed kojih su nastajali manji ili veći ekonomski gubici.

Godina	Broj predmeta	
	Gospodarski sporovi	Svi predmeti
-		
1959.	7 548	11 754
1960.	10 371	16 340
1961.	14 860	23 145
1962.	11 827	20 145
1963.	10 761	18 262
1964.	9 487	15 148

Tablica 1. Sudski postupci pred Okružnim privrednim sudom u Karlovcu u razdoblju od 1959. do 1964. godine

Izvor: HR-DAKA, PKKK, Zapisnici, kut. 5, Problemi pravne zaštite privrednih organizacija, 13.

Iako je od 1961. do 1963. vidljiva tendencija opadanja gospodarskih sporova, i dalje je taj broj bio na izuzetno visokoj razini.²⁵ Padu broja tih sporova doprinijele su nove zakonske mjere koje su donesene krajem 1962. godine. One su obuhvaćale *Uputstvo o sprovođenju preko banke kompenzacija i asignacija izvršenih između privrednih organizacija*, *Uputstvo o izmirenju određenih dugovanja i potraživanja privrednih organizacija*, *Uredbu o osiguranjima za plaćanje obaveza po ugovorima između korisnika društvene imovine*, te *Odluku Saveznog izvršnog vijeća* kojom su proširene nadležnosti sudova zaduženih za gospodarske sporove.²⁶ Valja napomenuti da su troškovi

²⁵ „Bezrazložni sporovi“, *Karlovački tjednik*, Karlovac, 2. travnja 1964, 4.

²⁶ HR-DAKA, PKKK, Zapisnici, kut. 5, Problemi pravne zaštite privrednih organizacija, 13.

sudskih gospodarskih procesa u karlovačkom kotaru u razdoblju od 1959. do 1964., uglavnom, bili viši od utuživih potraživanja. Ilustracije radi, od ukupno 10 761 sudskih postupaka, koji su se u 1963. vodili pred Okružnim privrednim sudom u Karlovcu, njih 1 440 bilo je zbog naplate potraživanja koja su bila manja od 10 000 dinara.²⁷ Usto, bio je čest slučaj da se protiv istog poduzeća vodilo istovremeno više sudskih procesa. Tako je poduzeće *Građevinar* iz Karlovca u 1963. bilo tuženo ukupno četrismo šezdeset i pet puta za ukupnu vrijednost od 707 000 000 dinara. Taj je iznos predstavljao polovicu bruto produkta ovoga poduzeća. Nadalje, u 1963. drvno-industrijsko poduzeće *Lika* iz Gospića tuženo je dvjesto četrdeset i devet puta, građevinsko poduzeće *Korana* iz Slunja sto osamdeset i dva puta, *Drvni kombinat* iz Otočca sto šezdeset i sedam puta, *Tvornica kože Ivo Marinković* iz Karlovca sto i devetnaest puta te građevinsko poduzeće *Novotehna* sto i osamnaest puta.²⁸

Zbog neadekvatno ustrojenih pravnih službi u karlovačkim poduzećima se, prema riječima predsjednika Okružnoga privrednog suda u Karlovcu Dragutina Halusa, premalo pažnje poklanjalo sklapanju ugovora, koji su „vrlo često nepotpuni ili nejasni, pa dovode do sporova“.²⁹ Ova je poslovna praksa, s jedne strane, bila razumljiva, ponajprije ako se uzme u obzir da je u 1963. u karlovačkom kotaru djelovalo ukupno tristo i devedeset gospodarskih organizacija u kojima je bio zaposlen svega dvadeset i jedan pravnik. Često je do sudskih postupaka u gospodarstvu dolazilo i zbog „bojazni poduzeća da njihovi nesolidni partneri ne dođu u likvidaciju, što je do sada u više navrata dovelo do gubitka“.³⁰ Primjerice, zbog ovih je razloga u 1963. likvidirano ukupno sto i petnaest gospodarskih organizacija. Ta je brojka predstavljala trećinu registriranih ekonomskih grupacija u travnju 1964. godine. U Socijalističkoj Republici Hrvatskoj (SRH) je u istome razdoblju likvidirano ukupno tisuću i petsto organizacija, dok je na cjelokupnom teritoriju SFRJ tome postupku bilo izvrgnuto ukupno šest tisuća poduzeća.³¹ Ukupna šteta tih likvidacija procjenjivala se na nekoliko milijardi dinara.³² Do likvidacija gospodarskih organizacija najčešće je dolazilo zbog neistinitog prikazivanja financijskog stanja i nenamjenskog korištenja obrtnih sredstava. Potonje se uglavnom odnosilo na poljoprivredne zadruge, jer one „iz bilo kojih razloga upotrebljavaju svoja obrtna sredstva za izgradnju zadrughinih domova, elektrifikaciju sela, organizaciju nekih radnih jedinica i za slične investicije“.³³

Sredinom 1964. u karlovačkom je kotaru bilo registrirano ukupno četrismo i četiri gospodarske organizacije. U njima je radilo ukupno

27 „Bezrazložni sporovi“, *Karlovački tjednik*, Karlovac, 2. travnja 1964, 4.

28 Ibid.

29 Ibid.

30 Ibid.

31 HR-DAKA, PKKK, Zapisnici, kut. 5, Problemi pravne zaštite privrednih organizacija, 18.

32 „Bezrazložni sporovi“, *Karlovački tjednik*, Karlovac, 2. travnja 1964, 4.

33 HR-DAKA, PKKK, Zapisnici, kut. 5, Problemi pravne zaštite privrednih organizacija, 18.

dvadeset i dva pravnik.³⁴ U razdoblju od kolovoza do studenoga 1964. pred Okružnim privrednim sudom u Karlovcu bilo je protiv radnih gospodarskih organizacija podneseno ukupno tisuću sto i pedeset tužbi. Istovremeno, ove su se organizacije u samo sto i dvadeset slučajeva pojavile u ulozi tužitelja. Od ovih se poduzeća potraživao iznos od 1 000 000 000 dinara, dok se njima dugovalo nešto više od 100 000 000 dinara.³⁵ Karlovačko je gospodarstvo, dakle, imalo velikih poteškoća u održavanju dobrih poslovnih odnosa. Osim toga, nedostajala su joj financijska sredstva kojima bi pravovremeno plaćala pristiglu robu, sirovine i repromaterijal. Riječju, u karlovačkom gospodarstvu stvorena je paradoksalna situacija u kojoj su poduzeća bila prisiljena plaćati sudske troškove da bi osigurala kontinuitet proizvodnje.³⁶ Zanimljiv je podatak da nijedno poduzeće u karlovačkom kotaru u 1964., koje je bilo tuženo za višemilijunske iznose, nije imalo tužbi za naplatu svojih potraživanja. U tome kontekstu spomenut ću poduzeća *Agropromet*, *Vodovod*, *PTT saobraćaj*, *Šumsko gospodarstvo* i *Elektru*.³⁷ Iznimka je bilo poduzeće *Tehnopromet*, koje je bilo tuženo na isti iznos koji je ono potraživalo od drugih poduzeća. Bilo kako bilo, na popisu najčešćih tuženika nalazila su se ona poduzeća koja su pripadala zdravstvenoj, građevinskoj, metalnoj i kožnoj industriji.³⁸

Opisano stanje rezultiralo je visokim sudskim troškovima koje su poduzeća morala platiti. Naime, prema podacima koji su prikupljeni za općine Duga Resa, Karlovac, Otočac, Ozalj, Slunj, Titovu Korenicu, Vojnić i Vrginmost, u 1963. na tim je područjima kod Okružnoga privrednog suda u Karlovcu naplaćeno 158 507 534 dinara sudskih taksi, dok su ti troškovi u 1964. iznosili 142 006 675 dinara. Ovaj bi pokazatelj, pretpostavlja se, bio još lošiji kada bi se raspolagalo s financijskim iznosima koja su poduzeća u karlovačkom kotaru morala uplatiti kod drugih okružnih i viših privrednih sudova.³⁹ Usporedbe radi, jugoslavenski prosjek udjela sudskih taksi bio je 59% u strukturi ukupnih sudskih troškova.⁴⁰

34 „Veći značaj pravnoj službi“, *Karlovački tjednik*, Karlovac, 30. srpnja 1964, 5.

35 „I tako se gube milijuni“, *Karlovački tjednik*, Karlovac, 5. studenoga 1964, 4.

36 Ibid.

37 Ibid.

38 Ibid.

39 HR-DAKA, PKKK, Zapisnici, kut. 5, Problemi pravne zaštite privrednih organizacija, 15.

40 Ibid.

Općina	1963.	1964.
Duga Resa	0,04	0,2
Karlovac	94	86,39
Ozalj	0,01	-
Otočac	-	4,12
Slunj	1,95	3,42
Titova Korenica	0,9	1,53
Vojnić	1,09	1,19
Vrginmost	1,83	3,15

Tablica 2. Naplaćene sudske takse u karlovačkim općinama u 1963. i 1964. godini (u postocima)

Izvor: HR-DAKA, PKKK, Zapisnici, kut. 5, Problemi pravne zaštite privrednih organizacija, 15.

S obzirom da je karlovačka općina imala najrazvijenije gospodarstvo, ne iznenađuje podatak da su na tome području naplaćeni najveći iznosi sudskih taksi u 1963. i 1964. godini. U 1963. iznosi u ostalih sedam općina, koje su prikazane u tablici 2, kretali su se od 0,04 % do 1,95%, dok su u 1964. oni bili u rasponu od 0,2% do 4,12%.

Uz sudske takse bili su povezani troškovi zastupanja i naknade putnih troškova. Iako ove troškove nisam bio u mogućnosti brojčano iskazati, nema razloga sumnjati da su puno uvećavali troškove gospodarskih organizacija u sudskim postupcima.

U 1964. u SFRJ se, u pogledu unapređenja pravne zaštite gospodarskih organizacija, pristupilo intenzivnijem kažnjavanju gospodarskih prijestupa. Do njih je ponajprije dolazilo radi kršenja *Pravila o privrednom i financijskom poslovanju radnih organizacija i drugih pravnih osoba, kao i odgovornih osoba kojima je povjereno upravljanje sredstvima društvenog vlasništva.*⁴¹

Godina	Broj prijestupa
1962.	190
1963.	145
1964.	159

Tablica 3. Broj gospodarskih prijestupa na području Okružnoga privrednog suda u Karlovcu od 1962. do 1964. godine

Izvor: HR-DAKA, PKKK, Zapisnici, kut. 5, Problemi pravne zaštite privrednih organizacija, 19.

⁴¹ Ibid, 18.

Većina prekršaja iz tablice 3 otkrivena su na temelju neispravne knjigovodstvene dokumentacije.⁴² Ovi gospodarski prijestupi, prema mišljenju političkih tijela SFRJ, „predstavljaju posebno društveno-ekonomski štetna djelovanja protivna ekonomskoj politici zemlje, te se preporuča, da pronadjeni slučajevi budu raspravljeni po organu upravljanja, pa da se na taj način utječe na suzbijanje takvih štetnih pojava“.⁴³

Godina	Novčana kazna	Oduzeta imovinska korist
1963.	6 797 000	8 409 270
1964.	15 140 684	22 217 637

Tablica 4. Ukupan iznos kazni i oduzete imovinske koristi zbog gospodarskih prijestupa u karlovačkom kotaru od 1963. do 1964. godine (u dinarima)
Izvor: HR-DAKA, PKKK, Zapisnici, kut. 5, Problemi pravne zaštite privrednih organizacija, 19.

Iz prethodnoga tabelarnog prikaza vidljivo je da je u 1964. u odnosu na 1963. povećan broj novčanih kazni i oduzimanja imovinske koristi u karlovačkom kotaru. Iznosi iz tablice 4 obuhvaćali su i financijske kazne koje su izrečene pravnim osobama, kao i odgovornim osobama u gospodarskim organizacijama. Ukupan iznos tih kazni u 1964. bio je 1 490 000 dinara.⁴⁴

Polovicom 1965. je na cjelokupnom teritoriju SFRJ postojalo oko sto i pedeset zakona i uredbi o gospodarskom i financijskom poslovanju u koje su bile inkorporirane kazne za različite vrste gospodarskih prekršaja. Ovaj podatak, kao i broj gospodarskih prijestupa u razdoblju od 1962. do 1964. u karlovačkom kotaru, ukazivao je na nužnost organiziranja pravnih službi u gospodarskim organizacijama, jer se „sa sigurnošću može reći da bi se na taj način izbjegli mnogi privredni prijestupi i nastale štete kako privrednim organizacijama, tako i zajednici, da je služba bila formirana“.⁴⁵

U djelokrug rada pravnih službi u gospodarskim organizacijama pripadala je i borba protiv gospodarskog kriminala. U 1964. je pred okružnim sudovima u Karlovcu i Gospiću za takvu vrstu nezakonitih radnji bilo osuđeno sto dvadeset i osam osoba. Posljedice takvih postupaka bile su velike te se nadoknađivao tek mali dio tih šteta, jer se tijekom sudskih postupaka, uglavnom, utvrđivalo da počinitelji nisu imali imovinu iz koje bi se šteta mogla kompenzirati. Tijekom 1965. je, na temelju četrdeset i tri optužna prijedloga, šteta prema „društvenoj imovini“ iznosila 33 739 949 dinara. Od

42 Ibid, 19.

43 Ibid.

44 Ibid.

45 Ibid, 20.

toga je iznosa nadoknađeno samo 50%.⁴⁶ Ovaj je iznos predstavljao povećanje od 53,4% u odnosu na 1964., kada je u osamdeset i devet obrađenih sudskih predmeta utvrđena šteta od 21 990 774 dinara.

Razlike u nadoknadama pojavljivale su se ponajprije zbog prekvalifikacija kaznenih djela, oslobađajućih presuda ili, pak, radi odbacivanja optužbi. Nadalje, u kaznenim postupcima vezanim uz gospodarski kriminal često nije prijavljivani odštetni zahtjev u cjelokupnom iznosu, jer je potrebna dokumentacija bila neadekvatno pripremljena. Tijekom postupaka se, naime, utvrđivalo da je do šteta dolazilo i zbog „nebudnosti organa upravljanja i rukovodjenja, kao i pomanjkanja unutarnje kontrole, naročito rukovanja povjerenim materijalom i u financijskom poslovanju“.⁴⁷ U većini se slučajeva oštećena gospodarska organizacija na temelju sudske presude upućivala na nadoknadu šteta putem građanskih parnica, ali se, prema analizi tijela SKJ, ustanovilo da se „naknada nastale štete u takovom slučaju putem tužbe skoro redovito ne ostvaruje“.⁴⁸ Prema tome, dobro organizirana pravna služba ili zajednička pravna služba više gospodarskih organizacija je, prema javnim istupima komunističkih vlasti, trebala doprinijeti otklanjanju mnogih nedostataka, ponajprije u pogledu propuštanja provođenja pravovremenih unutarnjih kontrola, ispravnog postavljanja odštetnih zahtjeva, pružanja potrebnih dokaza i pravnorelevantnih činjenica u postupku, pronalazjenja mogućnosti naplate dosuđenih potraživanja, kao i pokretanja građanskih pravnih procesa za nadoknadu štete.

„Organiziranjem pravne službe privredna organizacija sigurno bi izbjegla mnoga uništenja, oštećenja i otudjenja sredstava i materijala, nastale štete mogla bi s većom mogućnošću utvrditi u punom iznosu, kako u krivičnom tako i u građanskom postupku, a u izvršnom postupku naplatiti.“⁴⁹

Sudski postupci iz domene radnih odnosa postajali su sredinom 1960-ih sve složeniji. Tužbeni su se zahtjevi uglavnom odnosili na plaćanje godišnjih odmora, unaprjeđenje higijensko-tehničke zaštite, zaštite žena i invalida, sporova radi nestanka radnih knjižica te zasnivanja i prestanka radnih odnosa. Česti su bili i sporovi radi utvrđivanja materijalne odgovornosti zbog nastanka šteta. Posebne oblike oštećenja „društvene imovine“ predstavljali su nezgode na radu i smrtni slučajevi radnika. Ovi su oblici povrede radnih prava bili uglavnom uzrokovani nedovoljnim higijensko-tehničkim zaštitnim mjerama. Ilustracije radi, u 1963. u karlovačkom kotaru bilo je evidentirano četiri tisuće i petsto devedeset osam nezgoda na radu i osamnaest smrtnih slučajeva. Naknade štete u tim događajima kretale su se u milijunskim iznosima.⁵⁰

46 Ibid.

47 Ibid, 21.

48 Ibid.

49 Ibid, 22.

50 Ibid, 25.

Kompleksnosti radnog prava dodatno je doprinosila činjenica da su gotovo sve gospodarske organizacije, s obzirom na raspodjelu osobnog dohotka prema radu, donosile zasebne statute i pravilnike. Radi toga je ova materija zahtijevala specijalizaciju i svakodnevno izučavanje radnih odnosa i društvene ekonomike.

Prema podacima Okružnog suda u Karlovcu za 1964., postojali su brojni primjeri nezakonitih postupaka prema radnicima, koji su često rezultirali sudskim sporovima. Na temelju analize Inspekcije rada u karlovačkoj općini, utvrđeno je da je ona u 1963. intervenirala u dvjesto i osam slučajeva kršenja radnih prava, dok je u prvih devet mjeseci u 1964. bilo dvjesto i dva takvih slučajeva.⁵¹ Služba rada i radnih odnosa provela je reviziju na temelju koje je utvrđeno koliko je u razdoblju od 1. siječnja do 30. rujna 1964. prema općinama u karlovačkom kotaru provedeno intervencija u slučajevima kršenja radnih prava. Ta je statistika prikazana u tablici 5.

Godina	Broj predmeta	
	Riješenih	Ukupno
Duga Resa	523	822
Karlovac	398	875
Ogulin	133	675
Ozalj	238	266
Slunj	829	1 192
Vojnić	65	221
Vrbovsko	359	422
Vrginmost	130	376
Ukupno	2 675	4 849

Tablica 5. Kršenje radnih prava prema općinama u karlovačkom kotaru od 1. siječnja do 30. rujna 1964. godine

Izvor: HR-DAKA, PKKK, Zapisnici, kut. 5, Problemi pravne zaštite privrednih organizacija, 23.

U 1964. bilo je sto dvadeset i osam slučajeva radnih sporova povodom nezgoda na radu.⁵² Ti su postupci sadržavali i drugostupanjske presude, koje su, u prvostupanjskim postupcima rješavane pred općinskim sudovima. Nakon provedenog žalbenog postupka, ovi su se slučajevi predavali okružnim sudovima na daljnje postupanje.

⁵¹ Ibid, 22.

⁵² Ibid, 23.

Prema dostupnom arhivskom materijalu, u karlovačkom je kotaru sredinom 1965. bio zaposlen dvadeset i jedan pravnik. Taj je broj jasno ukazivao na neadekvatan broj stručnjaka u ovome području. Ovaj je nedostatak bio još izraženiji ako se uzme u obzir da je u pravnim službama u pojedinim ekonomskim grupacijama bilo zaposleno više od jednog pravnika, pa je, stoga, samo trinaest organizacija imalo službe ovakve vrste.⁵³

Uspješan razvoj pravne službe u poduzećima na ovome području bio je uvjetovan i nepovoljnom kvalifikacijskom strukturom zaposlenih u industriji u odnosu na strukturu te gospodarske grane na razini SRH, ponajprije u pogledu visokostručnih kadrova.⁵⁴

Kategorija zaposlenih	Industrija SR Hrvatske	Industrija karlovačkog kotara
VSS	3,6	0,9
VS	1,7	0,5
SSS	8,9	4,8
NSS	3,9	5,7
VKV	9,7	6,0
KV	30,3	20,0
PKV	24,4	30,0
NKV	17,5	32,1

Tablica 6. Usporedna analiza kvalifikacijske strukture zaposlenih u industriji karlovačkog kotara i SR Hrvatske u 1965. godini (u postocima)

Izvor: „Kakvi su uvjeti za istraživački rad“, *Karlovački tjednik*, Karlovac, 17. veljače 1966, 5.

Osim nepovoljnog brojčanog stanja, pravne službe u pojedinim gospodarskim organizacijama u karlovačkom kotaru u 1965. nastavile su se baviti isključivo administrativno-upravnim poslovima i provedbom disciplinskih postupaka, dok je manji dio njihova rada bio usmjeren na područje pravne preventive, što je, prema mišljenju političkih tijela SKJ, trebalo „biti težište aktivnosti pravnika u privredi“.⁵⁵

U karlovačkom su kotaru u 1965., kao samostalne organizacijske jedinice, pravne službe bile ustrojene u poduzećima *Prijevoz iz Ogulina, Pamučnoj industriji Duga Resa i Drvno-industrijskom postojenju Ogulin*. Pravne službe u okviru općeg odjela imala su poduzeća Šumsko gospodarstvo Karlovac, Šumsko gospodarstvo Ogulin, *Jugoturbina, Že-Če i Velebit* iz

53 Ibid, 2.

54 „Kakvi su uvjeti za istraživački rad“, *Karlovački tjednik*, Karlovac, 17. veljače 1966, 5.

55 HR-DAKA, PKKK, Zapisnici, kut. 5, Problemi pravne zaštite privrednih organizacija, 2.

Karlovca, Šumsko gospodarstvo Gospić, *Drvno-industrijski kombinat Gospić, Marko Orešković* iz Ličkog Osika i *Trgovačko poduzeće Zvijezda* iz Ogulina.⁵⁶

Poslovne organizacije koje su u pravnim službama imale više zaposlenih pravnik bile su *Prijevoz, Drvno-industrijsko postojenje Ogulin, Marko Orešković* i *Jugoturbina*. U pravnoj službi *Drvno-industrijskog kombinata Lika* iz Gospića nije bio zaposlen nijedan diplomirani pravnik. U toj je organizaciji pravne poslove, koji su se uglavnom odnosili na pripremanje dokumentacije za zastupanje, obavljao jedan službenik. Zbog toga su se poslovi ove vrste povjeravali stručnim osobama izvan poduzeća. U šumskom gospodarstvu Gospić te je poslove izvršavao zaposlenik sa završenom upravnom školom.⁵⁷

Uspješnoj organizaciji preventivne pravne djelatnosti najviše je pozornosti posvećivalo poduzeće *Jugoturbina*. U tome su pravcu male korake poduzimali Šumsko gospodarstvo Ogulin i pravni referent u Že-Če-u. Potonji je ponajprije sudjelovao u poslovima sklapanja ugovora u okviru općeg sektora, koji su obuhvaćali materiju radnog prava. S druge strane, preventivna pravna aktivnost bila je vrlo slaba organizirana u *Velebitu, Marku Oreškoviću* i *Drvno-industrijskom kombinatu Gospić*. U tim su organizacijama spomenuti poslovi obuhvaćali savjetovanja direktora i stručnih službi drugih sektora.⁵⁸

Naziv poduzeća	Broj zaposlenika
<i>Pamučna industrija Duga Resa</i>	3 525
<i>Novotehna</i> Karlovac	2 320
<i>Jugoturbina</i> Karlovac	1 918
<i>Vunateks</i> Karlovac	1 005
<i>Josip Kraš</i> Karlovac	916
<i>PTT</i> Karlovac	747
Že-Če Karlovac	685
<i>Velebit</i> Karlovac	676
<i>Konteks</i> Karlovac	664
<i>Ivo Lola Ribar</i> Karlovac	429
<i>Autotransport</i> Ogulin	192
<i>Marko Orešković</i> Lički Osik	-

Tablica 7. Industrijska poduzeća u karlovačkom kotaru koja su u 1965. imala organiziranu pravnu službu

Izvor: HR-DAKA, PKKK, Zapisnici, kut. 5, Problemi pravne zaštite privrednih organizacija, 5.

56 Ibid.

57 Ibid.

58 Ibid, 3.

Naziv poduzeća	Broj zaposlenika
<i>Kordun</i> Karlovac	685
<i>Građevinsko poduzeće Lika</i> Gospić	636
<i>Ivo Marinković</i> Karlovac	586
<i>Ciglana Ilovac</i> Karlovac	493
<i>Poduzeće za ceste</i> Karlovac	442
<i>Ognjen Prica</i> Karlovac	392
<i>Elektra</i> Karlovac	370
<i>Autotransport</i> Karlovac	264
<i>Pivovara</i> Karlovac	212
<i>Velebit</i> Gospić	105

Tablica 8. Industrijska poduzeća u karlovačkom kotaru koja nisu u 1965. imala organiziranu pravnu službu

Izvor: HR-DAKA, PKKK, Zapisnici, kut. 5, Problemi pravne zaštite privrednih organizacija, 8.

Izrada statuta gospodarskih organizacija u karlovačkom kotaru (1965.)

Na temelju članka 91. Ustava SFRJ bilo je određeno da sve radne organizacije trebaju izglasati statut i druge opće akte koji bi uređivali odnose u toj gospodarskoj grupaciji. Prije konačnog usvajanja, statut radne organizacije podnosio se na razmatranje općinskoj skupštini. Osim toga, spomenutim člankom Ustava bila su regulirana i ovlaštenja nadležnih tijela društveno-političke zajednice u pogledu potvrde ili suglasnosti na statute i druge opće akte u cjelini, ili na njihove pojedine dijelove.⁵⁹

Iako je nakon usvajanja Ustava SFRJ i republičkih ustava u 1963. bio organiziran čitav niz savjetovanja i seminara na kojima se raspravljalo o izradi statuta i drugih zakonskih akata, provedba tih ciljeva tekla je usporenim tempom. Razlog tome bio je što mnogi propisi iz područja gospodarskog prava i radnih odnosa nisu bili usklađeni s ustavnim odredbama.⁶⁰ Zato su u drugoj polovici 1964. zakonodavna tijela donijela brojne propise koji su uvjetovali brži rad na izradi i razmatranju statuta. Krajem 1964. i početkom 1965. znatno se povećao broj izglasanih statuta, što je značilo da su „privredne organizacije pokazale puno interesa za donošenje jednog općeg akta kojim reguliraju svoje unutarnje odnose.“⁶¹ U to su vrijeme općinske skupštine imenovale

59 HR-DAKA, PKKK, Zapisnici, kut. 5, Informacija o stanju izrade statuta privrednih organizacija, 1.

60 Ibid.

61 Ibid.

stručne komisije za razmatranje izrade statuta, jer se na njihovim sjednicama nije mogao analizirati svaki statut pojedinačno. Stoga su stručne komisije provodile pregled svih podnesenih statuta i ukazivale na nepravilnosti koje je trebalo ispraviti da bi se statut mogao implementirati u određenim radnim organizacijama.⁶²

Općina	Ukupno gospodarskih organizacija	Razmatrano	U pripremi
Donji Lapac	11	7	4
Duga Resa	15	14	1
Gospić	29	29	-
Gračac	9	9	-
Karlovac	62	50	12
Ogulin	24	17	7
Otočac	14	14	-
Ozalj	8	3	5
Slunj	6	6	-
Titova Korenica	14	8	6
Vojnić	5	5	-
Vrbovsko	8	7	1
Vrginmost	6	5	1

Tablica 9. Stanje izrade statuta u gospodarskim organizacijama u karlovačkom kotaru u 1965. godini

Izvor: HR-DAKA, PKKK, Zapisnici, kut. 5, Informacija o stanju izrade statuta privrednih organizacija, 2.

Na temelju podataka iz prethodnoga tabelarnog prikaza vidljivo je da su, uglavnom, sve gospodarske organizacije u karlovačkom kotaru početkom 1965. izvršile zadatak razmatranja i konačnog usvajanja statuta. Komunističke su vlasti posebno izražavale zadovoljstvo činjenicom da na ovome području nije postojala niti jedna gospodarska organizacija koja nije ništa radila u pogledu izrade statuta ili, pak, da se nalazila u početnoj fazi njegova oblikovanja.

Iako je saveznim Ustavom bio predviđen rok od godinu i šest mjeseci za konačno usklađivanje svih zakonskih propisa, lokalna zakonodavna tijela nisu bila u mogućnosti tako opsežan posao odraditi odjednom, već sukcesivno,

62 Ibid.

ponajprije u onim oblastima normiranja koja su zahtijevala široku konzultaciju radnih organizacija.⁶³

Zaključak

U radoblju od 1963. do 1965. u SFRJ dogodio se zamah liberalno-reformskih snaga, koje su, u okviru ustavnih promjena, Osmoga kongresa SKJ i početka gospodarske reforme, željele pridonijeti razvoju samoupravnog modela i učvršćenju pozicije proizvodnih organizacija. Da bi poslovno-radne organizacije mogle uspješno sprovoditi odluke komunističkih vlasti i realizirati financijske planove, bilo je potrebno da imaju učinkovito ustrojenu pravnu službu. Područje rada ovih službi bilo je podijeljeno na normativno reguliranje unutarnjih odnosa u gospodarskim organizacijama, provođenje pravne preventive, zastupanje ekonomskih grupacija i ostale pravne poslove. Od tih poslova posebno je bila važna pravna preventiva, jer je njezina učinkovita provedba determinirala uspješnost položaja nekog poduzeća na tržištu. Njezin djelokrug poslova uglavnom se odnosio na sklapanje i provedbu ugovora u robnom prometu. Osim toga, njome su bile obuhvaćene i ostale radnje te inicijative gospodarskih organizacija na temelju kojih su se stvarali prava i obveze, a koje su mogle imati određene pravne posljedice. Dakle, preventivna djelatnost pravnika u poduzećima bila je usmjerena na poznavanje, tumačenje i pravilnu primjenu zakonskih propisa, zatim ukazivanje na pojavljivanje nezakonitosti i nepravilnosti u poslovanju, te pružanje pravne pomoći prilikom ugovaranja poslova i razrješavanja ugovornih odnosa. Uz temeljito poznavanje zakonskih propisa koji su utjecali na poslovanje gospodarskih organizacija, važan preduvjet za uspješno provođenje pravne preventive bila je upućenost u poslovnu politiku te grupacije. Na taj je način pravnicima omogućeno da pojedine predmete u kojima se tražio njihov savjet i suradnja promatraju, ne samo s pravnog, već i s ekonomskog stajališta.

S druge strane, posebno je bilo važno poznavanje normativnih akata. To se ponajprije odnosilo na poštivanje statuta i pravilnika o raspodjeli čistog i osobnog dohotka, radnim odnosima, stručnom uzdizanju kadrova, raspodjeli stanova, čuvanju poslovnih tajni, osiguranju društvene imovine, korištenju putničkih automobila te službene i radne odjeće, reprezentaciji, dotacijama za sniženje cijena u odmaralištima, statuta o mjerilima za povećanje stopa amortizacije te poslovnika o radu i disciplinskim postupcima.

Tematika ovoga rada odnosila se na stanje pravnih službi u poduzećima u karlovačkom kotaru od 1963. do 1965. godine. Na ovome je području u tome razdoblju postojao veliki broj organizacija koje prilikom sistematizacije radnih mjesta nisu uopće ni razmatrale mogućnost zapošljavanja pravnika. Stoga je u 1963. od ukupno tristo i devedeset registriranih gospodarskih

63 Ibid, 2.

grupacija, u kojima je bilo zaposleno svega dvadeset i jedan pravnik, likvidirano njih sto i petnaest, ponajprije zbog nesolidnosti u poslovanju uzrokovanih nepoznavanjem i neprovođenjem pravne regulative.

U 1964. na ovome je području bilo registrirano ukupno četiristo i četiri poslovne organizacije. U njima je radilo dvadeset i dva pravnik. Ta je godina karakteristična zbog ukupno tisuću sto i pedeset tužbi koje su podnesene na razmatranje okružnim i višim privrednim sudovima protiv raznih poduzeća. Te su tužbe kao posljedicu imale veliki broj sudskih troškova koje su te organizacije morale platiti. U toj je godini, također, u odnosu na prijašnja razdoblja, znatno porastao broj slučajeva gospodarskog kriminala, kao i slučajeva iz domene ugrožavanja radnih prava zaposlenika.

Sredinom 1965. je u okviru Savezne privredne komore vođena rasprava o mogućnosti osnivanja zajedničkih pravnih službi za više organizacija radi koordinirane provedbe pravnih poslova. Riječju, manjim gospodarskim organizacijama, kao i onima koje nisu imale predviđena radna mjesta za isključivi rad na pravnim poslovima, komunističke su vlasti preporučivale pokretanje zajedničke pravne službe za poslove poput izrade pravnih akata, regulacije ugovornih odnosa te zastupanje pred sudovima. U karlovačkom se kotaru provedba toga plana temeljila na njezinoj organizaciji prema općinama. Taj je način rada bio optimalnije rješenje od organizacije prema oblastima, jer je geografska udaljenost između gospodarskih organizacija znatno otežavala njihov uspješan rad.

U 1965. pravne službe u karlovačkim poduzećima bavile su se, uglavnom, administrativno-upravnim poslovima i provedbom disciplinskih postupaka, dok je manji dio rada bio usmjeren na pravnu preventivu. U karlovačkom su kotaru u 1965., kao samostalne organizacijske jedinice, pravne službe bile ustrojene u poduzećima *Prijevoz iz Ogulina*, *Pamučnoj industriji Duga Resa* i *Drvno-industrijskom postojanju Ogulin*. Pravne službe u okviru općeg odjela imala su poduzeća Šumsko gospodarstvo Karlovac, Šumsko gospodarstvo Ogulin, *Jugoturbina*, *Že-Če* i *Velebit* iz Karlovca, Šumsko gospodarstvo Gospić, *Drvno-industrijski kombinat Gospić*, *Marko Orešković* iz Ličkog Osika i *Trgovačko poduzeće Zvijezda* iz Ogulina.

Poslovne organizacije, koje su u pravnim službama imale više zaposlenih pravnika, bile su *Prijevoz*, *Drvno-industrijsko postojanje Ogulin*, *Marko Orešković* i *Jugoturbina*. S druge strane, u pravnoj službi *Drvno-industrijskog kombinata Lika* iz Gospića nije bio zaposlen nijedan diplomirani pravnik. Uspješnoj organizaciji preventivne pravne djelatnosti najviše je pozornosti posvećivalo poduzeće *Jugoturbina*. U tome su pravcu male korake poduzimali Šumsko gospodarstvo Ogulin i pravni referent u *Že-Če-u*. Preventivna pravna aktivnost bila je vrlo slaba organizirana u *Velebitu*, *Marku Oreškoviću* i *Drvno-industrijskom kombinatu Gospić*. Na temelju članka 91. Ustava SFRJ bilo je određeno da sve radne organizacije trebaju izglasati statut i druge opće akte, koji bi uređivali odnose u toj gospodarskoj grupaciji. Iako u karlovačkom kotaru sredinom 1965. nije postojala nijedna organizacija koja nije pristupila

Časopis za povijest Zapadne Hrvatske, XIX./19., 2024.

izradi statuta, nedostatak stručno osposobljenih pravnikâ onemogućavao je uspostavu učinkovito organiziranih pravnih službi. To je rezultiralo velikim brojem sudskih postupaka pred okružnim i višim privrednim sudovima, kao i financijskim štetama za gospodarstvo u cjelini.

Nikola PERKOVIĆ

Pravni segment poslovanja poduzeća u karlovačkom kotaru (1963.-1965.)

Bibliografija

Arhivska građa

HR-DAKA-432-PKKK: Hrvatska, Hrvatski državni arhiv, Karlovac, fond 432, *Privredna komora kotara Karlovac*, kutija 5.

HR-DAKA-432-PKKK: Hrvatska, Hrvatski državni arhiv, Karlovac, fond 432, *Privredna komora kotara Karlovac*, kutija 6.

Novine

Karlovački tjednik (Karlovac), 1964.

Literatura

Dušan BILANDŽIĆ, *Historija Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Glavni procesi*, Zagreb, Školska knjiga, 1978.

Dušan BILANDŽIĆ, *Hrvatska moderna povijest*, Zagreb, Golden marketing, 1999.

Aleksa ĐILAS, *Osporena zemlja. Jugoslavenstvo i revolucija.*, Beograd, Književne novine, 1990.

Harold LYDALL, *Yugoslav Socialism. Theory and practice.*, Oxford, Clarendon Press, 1984.

Branko PETRANOVIĆ i Momčilo ZEČEVIĆ, *Jugoslavenski federalizam. Ideje i stvarnost, 1943-1986*, Beograd, Prosveta, 1987.

Zdenko RADELIĆ, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991. Od zajedništva do razlaza.*, Zagreb, Školska knjiga, 2006.

Paul SHOUP, *Communism and the Yugoslav National Question*, New York i London, Columbia University Press, 1968.

Summary

THE LEGAL ASPECT OF COMPANIES OPERATING IN THE KARLOVAC DISTRICT (1963-1965)

Nikola PERKOVIĆ

Between 1963 and 1965, SFRY experienced an upward momentum in liberal-reformist forces which wanted to contribute to the development of self-government and the strengthening of production organizations with the purpose of a successful economic growth, and all within the framework of constitutional changes, the Communist Party's Eighth Congress and the beginning of the economic reform. In order for economic organizations to be able to successfully implement both the decisions of the communist authorities and their financial plans, efficiently organized legal services were needed. Their functioning was focused on the normative regulation of internal relations within business organizations, implementing legal prevention, the representation of economic groups and other legal matters. The topic of this paper, based on unpublished archival material, newspaper articles and relevant historiographical reference, covers the state of legal services in business-related organizations in the Karlovac district between 1963 and 1965, and the negative impact of their inadequate organization on the economic conditions of the area in general.

Key words: Socialist Federal Republic of Yugoslavia, Karlovac district, legal services, 1960s